

ovde dovoljno je pristojan život."

Kažem N. da mi čuva mesto u toj RADOŠTI. Sad znam gde je. Dok mi pruža paket sa deterđentima, sapunima i kafom za njene u Beogradu razmišljam da li je ova profesorka književnosti srećnija u RADOŠTI nego u sankcionisanom rodnom gradu? I gde uopšte ta sreća stanuje?

Srbi trenutno nisu u modi. Privremeno, težim se. S prvom znamicom proleća Pranke se sa razgolitile kao beogradske devojke u vreme najvećih avgustovskih žega.

Ona se zove Lucia Bila i najveća je češka rock zvezda. Nedavno joj je zabranjen spot. Sad se na državnoj televiziji može vrzeti samo posle 22 časa. Pesma se zove, "Ljubav je ljubav" i govori o tome kako u ljubavnim stvarima nije važno da li se radi o muškarcu ili ženi. Ljubav je jednako lepa i kad se događa pederima i lezbijkama.

Spot upravo obiluje takvim scenama, a sniman je na brdu Petrin iznad Praga gde je stecište praskih alternativnih ljubavnika svih sklonosti. Spot je dobar i prava je navala preina onome što se na našoj televiziji pre 22 časa svakodnevno emituje. Lucia kaže da je pesma sad bar hiljadu puta popularnija nego ranije.

Jedna druga lepa devojka, 17 godišnja finalistica izbora za mis Češke i Slovačke, Magdalena Babička, postala je popularna ne po svojoj evidentnoj lepoti, već po izjavi koja je šokirala milionski auditorijum. Ona je u direktnom prenosu izbora za mis u neobaveznom časkanju sa misicom izjavila kako bi volela da je na vlasti jer ta onda svoj i ostale češke gradove očistila od stanovnika sa tamnom kožom.

Ovaj istup je uzbudio javno mnjenje, ali je ne mali broj anketiranih gledalaca dao podršku nestašnoj lepotici. Natrpeljivost prema "obojenima", naročito Rumunima i Ciganima raste. Incidenti s rasističkom pozadinom postali su stvarnost velikog grada.

Video sam svojim očima kako u subotne podne gomila od pedesetak skinheada, u parku kraj železničke stanice juri i uglavnom sustiže grupicu Cigana. Sledi tretman uobičajenim oružjem — bejzbal palicama, naočigled prisutnih građana koji okrenu glavu. Okrenuo sam i ja ubrzavajući hod u suprotnom pravcu. Zgledao sam se u svoju kožu. Nisam ni Rumun ni Ciganin ali mi je koža suviše tamna za kriterijume ovih čelavaca.

Aforizam za rastanak, u jednom novinama namenjenim stranim turistima:

POŽURITE DA NAS PONOVO POSE-TITE DOK NAS NEKO PONOVO NE OKUPIRA!

I dalje je proleće, sumrak, voz me vraća u Srbiju. U Kelebiji u kupe ulazi naša carina. Prvi put u životu ne čujem pitanje "Šta imate da prijavite?" Kao da je sve što uđe u Jugoslaviju dobro došlo.

Na radiju čujemo da se ove noći uvode najteže sankcije prema jednoj zemlji u istoriji čovečanstva.

Imam 27 godina, diplomu filmskog režijera, nešto talenta i baš ove noći se vraćam u svoju usamljenu domovinu. Valjda mi je sve oprošteno.

Janko BALJAK

U ovaj kamp „Borba“ redovno dolazi Istina, sa dva tri dana zakašnjenja, ali to nije problem već velika potražnja, što vam je reklama koju nisam mogao zaobići. Veliko je interesovanje za vašu novinu i baš danas sam pronašao tekst u kome se govori da je Trebinje ostalo i bez džamija. Ovdje se čulo za to, ali prosto čovjek ne želi da poveruje. Priča se i da će ravnati mezare (grobove), a o toj groznoj stvari ne ćlim ni misliti. Govori se da su oni čempioni bagerima pokrčeni i zanima me kako sada izgleda grad, šta je sa ljudima koji su protestovali protiv ovog vandalizma? Sve me zanima i već sam poslao na desetine pisama, ali mnogi se žale na poštu. Kao da nešto tu nije u najboljem redu.

Ovih dana bih se trebao videti s mnogim našim ljudima. Naime, dansko udruženje pisaca organizuje u Kopenhagenu skup pisaca-izbeglica i kulturnih radnika, pa su i mene pozvali među tu elitu. Ovaj grad ima samo dvije kafeine i još ih nisam posjetio, a inače sve je monotono. Pretpostavljam da je sada u Beogradu predivno na Kalemegdanu, ali do bih bogatstvo cijelog svijeta da mogu prošetati Trebinjem, onim nekadašnjim, a još nešto pride da se k'o nekad mogu s mojim „poljačićem“ otisnuti slobodno u Dubrovnik, učiniti stradanski dir, popiti kapučino i sresti divne dalmatinske prijatelje naše... Izgleda, nikad više. Pregršt prijateljskih pozdrava od Seja".

(D. Banjac)

Bosanke u mojim grudima

Pismo iz okoline Bronksa

Vlada SAD dala je hiljadu izbegličkih viza onima koji imaju dokaze da su bili žrtve mučenja u logorima u BiH. Pri tom ih drže po šestorazrednim hotelima Bronksa, tamo gde se bubašvabe i miševi slobodno šetaju

Draga Dudo,

evo vratila sam se sa puta. Sve vreme bila sam sa ženama. Nas dve feministinje iz Beograda i dve iz Zagreba sa dve Muslimanke koje žive u SAD bile smo na putu po Severnoj Americi i govorile o nasilju nad ženama, o silovanju u ratu i ženskim pravima. S nama, bile su i druge žene iz takozvanih kriznih područja, iz Južne Afrike, Nikarage, Filipina, Somalije, Haitija.

Nije mi bilo lako da odem. Kao i mnoge druge žene ovde i ja sam bila ugnjurana u depresiju, u sopstvenu mučninu u kojoj žive priče žena koje su silovane u Bosni, priče njihovih drugarica iz Sarajeva, slike mrtvih, jedinice da svakog dana ove žime i ovog pro-

drugih organizacija na svim mogućim institucionalnim nivoima. I nigde nisam imala utisak da me stavljaju u položaj male ili velike Razumeljavice samo iskustva, tako da sam saznela mnogo o tome kako žene u SAD žive. I opet kao i do sada potvrdilo se da su muško nasilje nad ženama seksualno nasilje i siromaštvo osnovne okosnice ženske počinjenosti.

U Severnoj Americi svakih pet sekundi jedna žena je silovana. Koliko je to silovanih žena godišnje na ovoj našoj zemaljskoj kugli. Da se nešto slično događa muškarcima ova činjenica bi bila svetski skandal ravan odluka o vojnim intervencijama i svim ostalim nasilnim metodama rešavanja kriznih situacija. Ali ne samo da javnost um povodom ni-

ŽENE U CRNOM PROTIV RATA: Beograd, 10. decembar '92. (Copyright by Monica Beurer, Zürich)

jeća u našoj Bosni umire sto ljudi dnevno od gladi. Strepim da li će paketi stići za Sarajevo, šta nam rade oni koji su u belom svetlu i zovu ih izbeglice, strepim da li će oni koje volimo uspeti da prežive, da li ćemo im preživeti, i kako. Na naslovnom stranama New York Timesa u avionu slike naših likova žena i dece iz Srebrenice. Kako su mi poznata ta lica patnje i hrabrosti. Bili smo uvek mala zemlja, neinteresantna naslovima stranama svetskih novina, a evo već više od godinu dana smo tu. Ideologija smrti ove nacije dovela nas je u centar svetske politike. Kako je bilo lepo dok smo bile male i išle svake godine na more, i dok je Zapad pljuvao po komunističkom blagostanju ne razmišljajući o ljudskim pravima a još manje o ratu.

Sada je sve drugačije. Izumeli su nacionalno osećanje kao vrhovnu vrednost koja negira vrednost života. Kao što znaš, počela su razdvajanja i eto, neke od nas nisam uspele da se pravilno nacionalno razvratimo. Ja i dalje ne osećam šta to znači biti Srkinja. Za mene identitet žene odavno prethodi bilo kom drugom identitetu, to sam izabrala, to mi se svirda i tako je. Na putu sama sreća mnoge žene koje misle slično kao i ja, tako da iako mi se uopšte nije putovalo, to je ona inercija depresije da se ide bilo kuda, ipak sam uspešla da se obnovim. Ženska solidarnost bila je činjenica mog iskustva iz dana u dan.

Sjedinijene Države su zemlja u kojoj se žene organizuju već dvadeset godina. Ženski pokret je u manjoj ili većoj meri prisutan u raznim svakodnevnim detaljima. Od tog njihovog i našeg feminizma meni je uvek bilo važno što feministkinje polaze od uverenja da su životna iskustva svih jednako vredna; da svaka žena ima pravo na svoje iskustvo i svoje tumačenje tog iskustva i da prema tome nema manje ili više vrednih žena (analogno, manje ili više vrednih muškaraca). To osećanje jednakosti među nama je tako ohrabrujuće da sam vrlo brzo uspešla da se oslobodim onog starog kompleksa inferiornosti da dolazimo iz male zemlje, ili da dolazimo iz zemlje gde se sramno ratuje, ili da moram da govorim na nekom drugom jeziku.

Upoznale smo se sa ženama koje organizuju žene sa decom iz siromašnog kvarta u pregradu Piladelfije, sa ženama iz Kongresa koje su pokrenule suđenje Karadžiću, sa ženama iz Amnesty International i mnogih

šta ne preduzima, nego ta stvarnost nije vredna bilo kakve svetske odluke, a pogotovo ne odluci da se nazove kriznom situacijom.

Trenutno, cela svetska javnost razmišlja da li da poostri embargo na Srbiju, dok je mnogo važniji problem da hrane u Bosni nema, i da humanitarna pomoć pokriva 15 odsto potreba.

U Somaliji od gladi i dalje umire 300 ljudi na dan.

Kada je na jednoj našoj zajedničkoj manifestaciji u Brooklinu svoj govor ispričala jedna žena iz Somalije, sve smo bile potresene. Ona je govorila o nasilju koje smo već pričale o silovanju i ratu u Bosni. Posle nje, slike mrtvih, silovanih, gladnih bile su još jače. Žene Somalije imale otresen klitoris i pored toga su zaživene. Zamislil silovanje u tom telu. Ona je između ostalog pokušala da nam kaže da izgladneli kosturi koje sada vidimo po novinama, da su nekada to bile poneosne žene i muškarci njenog naroda (našeg naroda). Kada je završila publika je za momenat ćutala, žena je sila sa govornice, dostojanstvena i uspravna. Nakon toga na jednoj klupi sa strane, nas dve smo sele zajedno zagrleone nekoliko minuta. Moje suze su klizile po njenosti kao i njene po mojoj. Naša tela su drhtala. Bosanke u mojim grudima.

Na celom putu govorile smo o silovanju. Durdica Knežević, Vesna Kesic iz Zagreba, Vera i ja imale smo zajednički stav.

Pre svega, svako silovanje je narušavanje ljudskih prava; narušavanje ženskih ljudskih prava; zločin kojem treba suditi.

Drugo, silovanje u ratu je ratni zločin. Svaki vojnik ponaosob odgovoran je za ovaj zločin i treba mu suditi.

Treće, ukoliko politika određene vlade koristi silovanje kao instrument svojih vojnih ciljeva, onda ratno silovanje ima dodatnu komponentu. To može biti silovanje u cilju etničkog čišćenja, genocida, eksterminacije rase, itd. Suditi se političkim vodama.

Svedočenje žena sa muslimanskim imenima govore da je od strane srpske vojske silovanje zajedno sa ubijanjem i spaljivanjem domova korišćeno u svrhu genocida. (Sistematsko silovanje ima i sa hrvatske i sa muslimanske strane, ali u manjem obimu. One se pravno tretiraju kao ratni zločini).

Upravo zato su, dve feministkinje (Rhonda Copeland i Cathrin MacKinnon) iz SAD pokrenule postupke protiv Karadžića. Postoji zakon po kome ukoliko je jedna osoba počinila zločin u svojoj zemlji, a posle toga je kročila na teritoriju SAD, može biti optužena za počinjenje zločina. Njihova optužba odprilike glasi — da je silovanje od strane njegove vojske bilo u takvom obimu da je on to morao znati, a da nije učinio ništa da bi to sprečio." One insistiraju na njegovoj odgovornosti za genocidno silovanje i ovim potezom javnog procesa žele da pokrenu javnost.

Konačno bi mi imale dokaza za bilo kog drugog generala ili vođu četa koje od ove tri zaračene strane, a čija četa je slično činila (a ko je kročio u SAD) one bi mogle pokrenuti još par postupaka. Sada se feminističke advokatkinje drugih zemalja povezuju ne bi li se napravila mreža optužbi.

Inače, ženska organizacija MADRE koja je organizovala ovaj naš put, već deset godina obezbeđuje javni prostor za glas žena iz kriznih područja. Prošle godine su organizovale turneju sa ženama iz zemalja zahvaćenim ratom u Golu. Pre toga, žene su ishodile iz Centralne Amerike povodom rata u Nikaragi i Salvadoru. Ovog puta podržavale su naše projekte.

Pre par meseci u Zagrebu je osnovan Centar za žene žrtve rata, u Zenici ginetički centar Medica a žene sa SOŠA iz Beograda pokreću Centar za žene žrtve rata.

Bilo je neverovatno i dirljivo koliko već ima ženskih grupa koje su orfornile same da bi pomagale žene žrtve rata u Bosni. One ne samo da podržavaju nas i Zagrepanke, koje već više godina radimo sa žrtvama nasilja, već pokreću i žene u Bosni. Sada se potrudju još dva projekta: jedan u Tuzli i jedan u Mostaru. Biće to veća ambulanta kola sa ženskom ekipom ginekološkinja i psihološkinja koje će neprekidno biti na terenu.

U New Yorku, Washingtonu i drugim većim gradovima postoje takzване Ad Hoc Koalicije za podršku ženama iz rata u Bosni. One traže naše tekstove, naše izjave, šajtu lekovke, pitaju šta nam treba. Feministkinjama je jasno da mediji iskrivljuju stvarnost, a pogotovo žensku stvarnost. Zato im je bitno da čuju svaku od nas.

A pored Vesne i mene, sa nama je bila i Kadra Fazlić, Sarajka koja živi u New Yorku i trenutno radi sa muslimanskim izbeglicama. Kadra kaže da je vlada SAD dala 1000 izbegličkih viza, i to samo onima koji imaju dokaze da su bili žrtve mučenja u logorima. Pritom ih drže po šestorazrednim hotelima Bronksa, tamo gde se bubašvabe i miševi slobodno šetaju. (Bez komentara).

Kadra je bila najomiljenija žena na putu. Kao božanstvena Bosanaka ona je terala šegu i neprekidno podsćala na ljubav Muslimana, Hrvata i Srba. Vesna Kesic ju je zvala "jugoslovačankom" dok su Amerikance sve nas zvale "formers" ili ti na hrvatskom "formersce" na srpskom "formerke" tj. "bivše". Vera i Lidin, iz Beograda, i ja smo na svakom mestu govorile o primerima ženske solidarnosti u Bosni, Srbiji, Hrvatskoj i celom svetu, onda o ženskoj opoziciji, o ŽENAMA U CRNOM, o studentskim demonstracijama, i ostalim mirovnim manifestacijama.

Znaš šta Dudo.

Ima jedna čudna pojava. Mi žene smo na svim mestima delile sve projekte i tražile novac za bilo koga. Ja sam nosila dvadeset projekata, ona iz Anti ratnog centra, Beogradskog kruga, Fonda za humanitarna prava, i onda naše sa SOŠA i Žena u crnom. Kada muškarci idu na put oni nose samo svoje projekte. Oni govore samo o svojoj misljoj opoziciji. A ŽENE U CRNOM stoji na ulici svake srede već godinu i po dana. A žene SOŠA rade sa ženama žrtvama rata već pola godine i ne sanja to, žene u svetu koje žene shvataju ozbiljno, već su ofornile svoje grupe podrške ženama u crnom. Pa smo ih tako susrele u New Yorku, Los Angelesu, Bernu, Beču, Barceloni, Minhenu itd.

Etio.

Neprekidno smo radile. Vesno i ja smo stigle do CNNa. Svetlana Slipsak kaže da je bila ponosna na nas. Bile smo i na godišnjoj konferenciji Socialista SAD i sa ženama ženske mreže Istok-zapad, i sa novinarkama Village Voice a, i u Helsinki Watch-u i sa nam još iseljenicima, koji su nekada plakali a nekada bili besni. Sada se neke od nas pripremaju za Medunarodnu UN konferenciju o ljudskim pravima koja se nakon 23 godine održava u Beču, u junu mesecu. Ovog puta ženska prava treba uesti u sve дневne redove i sve teme nevladinih i vladinih organizacija.

Kada se setim drhtaja zagrlja sa ženom iz Somalije onda mi se čini da bih i sledeti život, kada bi ga bilo, radila za prava žena. Sa njom sam, pored ušadnog bola ostela toliko topline i solidarnosti, a to je ta ljubav žena od koje se moja duša obnavlja.

Lepa MLADENOVIĆ,